

تفکر در تنگنا

حسام‌های در علوم فرهنگی

محمد علی مرادی

به کوشش رسیان ساجی

نقد فرهنگ

۱۳۹۷

سرشناسه	مرادی، محمدعلی، ۱۳۳۸
شناسه افزوده	نساجی، رضا، ۱۳۶۴، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	تفکر در تنگنا: جستارهایی در علوم فرهنگی / محمدعلی مرادی؛ به کوشش رضا نساجی.
مشخصات نشر	تهران: نقد فرهنگ، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	۲۷۸ ص
شابک	۲۳۰۰۰۰ ریال؛ ۵۴-۵۲-۸۴۰۵-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	فبا
موضوع	مرادی، محمدعلی، ۱۳۳۸. مقاله‌ها و خطابه‌ها؛ فرهنگ. مقاله‌ها و خطابه‌ها؛ مقاله‌های فارسی. قرن ۱۴
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۷/۴۲۲۵/م/۳۱۸۸۸
رده‌بندی دی‌سی	۹۲۰/۰۵۵
شماره کتابشناختی ملی	۵۱۳۴۲۲۳

نشانی: پردیس، میدان عدالت، خ فروردین جنوبی، خ سعید، محله ۱، بلوک ۸۲، واحد ۲۰۳
تلفن: ۷۶۲۷۶۷۴۸ مراکز پخش: ۶۶۴۶۰۰۹۹، ۶۶۹۰۷۰۰۷، ۶۶۴۸۶۵۳۵

نام کتاب: تفکر در تنگنا؛ جستارهایی در علوم فرهنگی

نویسنده: محمدعلی مرادی

ویراستار: رضا نساجی

سال انتشار: ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص انتشارات نقد فرهنگ است.

فهرست

پیش درآمد	۹
درآمد: فرم نوشتاری جستار در است گوناگون ای تفکر	۱۳
ادراک پدیده شناسی هگل	۲۱
گذار آگاهی به خود آگاهی از مسیر امر مطلق	۲۹
فرد، جمع و مسئله خرد جمعی: تأملی در معنای «فرد» می نزد هگل	۳۵
تمدن لوگوسی و فرهنگ میتوسی: تمایز تمدن با فرهنگ در سنت اروپایی	۳۹
زندگی نمایشی و زوال آگاهی: روند زوال وحدت نفس انسان و ظهور سبک زندگی در برابر آگاهی و خود آگاهی	۵۱
ردگیری فرم های متنوع واقعیت شگفت آور: بنیادهای منطق علم فرهنگ	۵۷
منطق تمایز: سیاست جهانی و روابط بین المللی مبتنی بر فرهنگ	۶۷
رؤیا، حافظه، تخیل و یادآوری در علم فرهنگ	۷۳
از علوم اقتصادی تا اقتصاد فرهنگی: تأملی در مبانی علم اقتصاد و علم فرهنگ	۷۷
دیالکتیک خرد و اسطوره: بازخوانی دیالکتیک روشنگری، اتره و رکهایمرو آدورنو	۹۱
مخمصه و اندیشه: بررسی شرایط امکان فسادپذیری تفکر و بدیل اندیشه انتقادی	۹۷
چپ نو و منطق تمایز: جستاری در بنیان های هستی شناختی چپ نو	۱۰۵

اندیشه و تئوری انتقادی در ایران: چگونه پیوند رشد اقتصادی و تکنولوژیک با	
نظامی گری چشم انداز تمدنی را رقم زد؟	۱۱۵
هنگلیان چپ ایرانی	۱۲۳
هنوز زنده است آنچه رخ داده است	۱۳۵
به سوی تاریخ قدسی: نگاهی کوتاه به تاریخ قدسی در قیاس با تاریخ جهانی	۱۴۳
وحدت دین و ملک: مروری بر اندیشه ایران شهری	۱۴۹
اندیشه و فلسفه در انقلاب مشروطه	۱۵۵
جنیش زنان ایران و نظام مفهومی	۱۶۳
جامعه شناسی مردم مدار، واکاوی یک مفهوم	۱۶۹
خلافت و شهر اسلام: ضرورت مفهوم پردازی امید در نسبت با واقعیت	
این جهانی: ایران	۱۷۵
تسکین احساسات: تاریخی های پسااستعماری در بازسازی تمدنی	۱۸۳
تنش امر ممنوع و غیر ممنوع	۱۹۵
اطلاعات و انفجار اطلاعات از منظر فلسفی	۲۰۱
شعاعیان و جدال میان تعقل و تخیل	۲۰۷
تأملی در مفهوم اعتدال	۲۱۳
نلسون ماندلا و پیام فرهنگ آفرینا	۲۱۹
معماری: علوم مهندسی یا علوم فرهنگی؟	۲۲۳
"گومز" در جستجوی معماری بامعنا	۲۳۱
شهر با هویت پایدار	۲۳۵
تهران در فیلم های ایرانی	۲۴۱
روایتی فلسفی از سینمای اندیشمند ایران	۲۵۹
تأملی فلسفی بر فیلم "آژدها وارد می شود"	۲۷۱
دوربین عکاسی و سیطره تفکر تصویری	۲۷۵

پیش‌درآمد

مجموعه‌ای که پیش‌درآمد را دربردارد، گزیده‌ای از نوشته‌های پژوهشگر محترم، محمدعلی مرادی، است که در طول سال‌های حضور دوباره در ایران در فرم جستار نوشته شده و اکنون با نظمی نو و ویرایش دوباره منتشر می‌گردد. هویت هر متن، آنچنان که از تعریف جستار برمی‌آید، مستلزم انحصاری است و اگرچه این مجموعه سیری موضوعی ذیل عنوان فرهنگ - فلسفه - دانشگاه، علم فرهنگ، تفکر انتقادی، تاریخ، جامعه، سیاست و هنر - طیف مراکز، خواننده می‌تواند جستارهای خاصی را بنا به گستره‌ی علایق خود مطالعه نماید.

از همین روی، لازم است هر جستار توضیح خاص، خصوصی خود شامل معادل‌های واژگانی در زبان اصلی را به طور جداگانه داشته باشد، هرچند که ممکن است برخی از آنان در جستارهای دیگر هم تکرار و توطئه شده باشند. اما نام برخی از مهم‌ترین چهره‌های فلسفی که بارها در این مجموعه استفاده شده‌اند، به جهت امتناع از تکرار، به همراه املاهای لاتین آن در همین بخش درج و از معادل‌گذاری در متن پرهیز می‌شود: سقراط^۱، افلاطون^۲، ارسطو^۳، اگوستین^۴، ایزاک نیوتن^۵، لئونارد اویلر^۶، توماس هابز^۷، آدام اسمیت^۸، فرانسویس بیکن^۹، رنه دکارت^{۱۰}، ایمانوئل کانت^{۱۱}، یوهان گوتلیب فیشر^{۱۲}، گئورگ ویلهلم هگل^{۱۳}، کارل

1. Sokrates 2. Platon 3. Aristotele 4. Augustinus von Hippo 5. Isaac Newton
6. Leonhard Euler 7. Thomas Hobbes 8. Adam Smith 9. Francis Bacon 10. René Descartes
11. Immanuel Kant 12. Johann Gottlieb Fichte 13. Georg Wilhelm Friedrich Hegel

مارکس^۱، فردریش نیچه^۲، زیگموند فروید^۳، یاکوب بورکهارت^۴، ویلهلم دیلتای^۵، هاینریش ریکرت^۶، مارتین هایدگر^۷ و هانس-گئورگ گادامر^۸.

به همین ترتیب، کتاب‌های زیر مکرر مورد ارجاع قرار گرفته‌اند: ارگانون^۹ ارسطو، *سنجش خرد ناب*^{۱۰}، *سنجش خرد عملی*^{۱۱} و *سنجش نیروی داور*^{۱۲} کانت، *نظام منطق*^{۱۳} میل، *مقدمه‌ای بر آنالیز*^{۱۴} اوپلر، *علم منطق*^{۱۵} و *پدیده‌شناسی روح*^{۱۶} هگل. همچنین، معادل عناوین علمی همچون *انسان‌شناسی*^{۱۷}، *ایده‌آلیسم* (آلمانی)^{۱۸}، *پدیده‌شناسی*^{۱۹}، *تئولوژی*^{۲۰}، *جامعه‌شناسی*^{۲۱}، *رمانتیک* (رمانتیسم، رمانتیسیسم)^{۲۲}، *علم فلسفه*^{۲۳}، *متافیزیک*^{۲۴}، *معرفت‌شناسی*^{۲۵} و *هستی‌شناسی*^{۲۶} تنها در اینجا ذکر شده.

بدین ترتیب، اسامی اشخاص، کتاب‌ها و اصطلاحات تخصصی که عمدتاً آلمانی هستند، همگی به اسن زبان آمده‌اند، اما در موارد مشابه از زبان اصلی انگلیسی، فرانسوی یا لاتین، مادل آلمانی آن نیز اضافه شده است. نام‌های مختلف عمدتاً بر اساس اماری آلمانی آمده‌اند و از این رو، نام فلاسفه قرون وسطی همچون سنت آگوستین، یوآخیم نیوره‌ای، سنت توماس که همچون فلاسفه و شعرای یونان کهن (نظیر زنون الثایی و سائوری ارسوس) با محل تولد خود شناخته می‌شوند، به صورت Thomas von Joachimus von Hippo و Augustinus von Hippo ذکر شده است.

-
1. Karl Marx 2. Friedrich Nietzsche 3. Sigmund Freud 4. Jacob Burckhardt 5. Wilhelm Dilthey
 6. Heinrich Rickert 7. Martin Heidegger 8. Hans-Georg Gadamer 9. *Organon*
 10. *Kritik der reinen Vernunft* (1781) 11. *Kritik der praktischen Vernunft* (1788)
 12. *Kritik der Urteilskraft* (1790)
 13. *A System of Logic: Ratiocinative and Inductive* / *System der deduktiven und induktiven Logik* (1843)
 14. *Introductio in analysin infinitorum* / *Einleitung in die Analysis des Unendlichen* (1748)
 15. *Wissenschaft der Logik* (1812) 16. *Phänomenologie des Geistes* (1807)
 17. Anthropologie 18. Deutscher Idealismus 19. Phänomenologie 20. Theologie
 21. Soziologie 22. Romantik 23. Kulturwissenschaft 24. Metaphysik
 25. Epistemologie 26. Ontologie

درباره تلفظ نام‌های بیگانه نیز تلاش بر این بوده است که گویش آلمانی رعایت شود، نظیر توماس هابس (ونه هابز) و ماکیاوولی^۱ (ونه ماکیاولی)، اما در مواردی گویش استاندارد آلمانی^۲ مقدور نبوده، در نتیجه در پاره‌ای موارد نظیر تلفظ حروف R و H به شیوه گویش فارسی تسامح شده است، نظیر بورکهارت، در مورد کتاب‌های غیر فارسی که در متن مورد اشاره گرفته‌اند، علاوه بر املاهای اصلی و آلمانی، ریمخ آلمین نشر آن به زبان اصلی نیز ذکر شده است. این امر به جهت یادآوری تأکید نویسنده بر خوانش متون اصلی است.

همچنین، اشاره به اینکه کار مولف عمدتاً بر نحله «پدیده‌شناسی نو»^۳ متمرکز شده است، این توضیح لازم می‌نماید که واژه Phänomen را به «پدیده» معنا کرده‌ایم، چرا که «پدیده» در ادبیات علوم انسانی و اجتماعی ایران رایج شده، معادل Erscheinung است. برخی معادل‌گذاری‌های دیگر هم با حساسیت صورت پذیرفته‌اند، نظیر اینکه Ästhetik به «ذوقیات» ترجمه شده، نه «زیباشناسی» یا «زیبایی‌شناسی» و به همین ترتیب، ذوقیگ به جای زیبایی‌شناختی و زیبایی‌شناسانه.

اگرچه بیشتر این متون پیش‌تر در رسانه‌های مختلف و نیز در پایگاه شخصی نویسنده منتشر شده‌اند، اما رجوع به متون برخط مستقیم تطبیق با ویراست منتشرشده در نسخه مکتوب است؛ چرا که ناهمخوانی‌ها، اشتباهات املائی و نیز خطاهای متعدد رسانه‌ها در گزارش سخنرانی‌ها در متن کتاب، به‌ویژه و پاره‌ای تجدید نظرها در متن اعمال شده تا متن پیش‌رو را شایسته توجه و تأمل مخاطبان علاقه‌مند به فرهنگ سازد. همچنین پاره‌ای از این جستارها به صورت مقالات علمی بسط یافته که به طور مستقل در مجموعه هشت مقاله در علوم فرهنگی تدوین شده‌اند، اما خوانش آنان در فرم جستار می‌تواند نمونه جالبی برای درک شیوه‌های متفاوت نگارش علمی باشد.

در طول سال‌های فعالیت علمی نویسنده در ایران، این جستارها مورد استفاده

1. Niccolò Machiavelli 2. Hochdeutsch 3. Neue Phänomenologie

دانشجویان و پژوهشگران علوم انسانی قرار گرفته و بسیاری در مقالات و رساله‌های دانشگاهی خود از آن بهره برده‌اند. اما از آنجا که فرم جستار برخلاف فرم مقالات علمی و پژوهشی و کتاب در فضای آماد میک ایران هنوز مطرح نشده و ارجاع به آن چندان رسمیت نیافته، به پیشنهاد و پیگیری جمعی از دانشجویان علاقه‌مند، این جستارها به صورت یک مجموعه تدوین و با مقدمه‌ای در باب معرفی فرم جستار و بنیادهای معرفتی آن در دستور کار قرار گرفت تا زمینه‌ای برای طرح این فرم نوشتار و استفاده از ظرفیت‌های علمی آن برای پژوهشگران دانشگاهی باشد.

رضا نساجی